

مركز جهانی علوم اسلامی
جمهوری اسلامی ایران - قم - ۱۳۵۸

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

اسرائیلیات در تفاسیر قرآن (با تأکید بر جامع البیان طبری و مجمع البیان طبرسی)

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته فقه و معارف اسلامی

گرایش: قرآن

نگارش: محمدعلی ناصری

استاد راهنما: حجة الاسلام و المسلمین سید صمصام الدین قوامی

استاد مشاور: حجة الاسلام و المسلمین محمد احسانی فر

آذر ۱۳۸۵

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی

شماره ثبت: ۹۶

تاریخ ثبت:

□ مسئولیت مطالب مندرج در این پایان نامه ، به عهده نویسنده می باشد.

□ هر گونه استفاده از این پایان نامه با ذکر منبع ، بلاشکال است و نشر آن

در داخل کشور منوط به اخذ مجوز از مرکز جهانی علوم اسلامی است.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اهداء:

تقديم به ساحت مقدس پيام آور الهى افضل مخلوقات اشرف
الانبياء رحمة للعالمين خاتم نبين محمد مصطفى عليه السلام و اهل بيت
عصمت و طهارت عليهم السلام و تمام شهداء و رهبر كبير انقلاب اسلامى
حضرت امام خمينى رحمته الله و روح پدر بزرگوار اينجانب

تقدیر و تشکر:

از کلیه سروران و عزیزان که جهت ثمر رسیدن این پژوهش نقش داشتند خصوصا از مسئولین محترم مرکز جهانی علوم اسلامی و از مسئولین مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی و مسئولین کتابخانه فقه و معارف اسلامی و مسئولین کتابخانه فرهنگ و معارف قرآن دفتر تبلیغات اسلامی و مسئولین پایان نامه تشکر می‌کنم.

تشکر و قدر دانی ویژه دارم از در محضر مبارک استاد محترم جناب حجة الاسلام و المسلمین آقای قوامی که با راهنمایی‌های دلسوزانه خود و بسیار مفید و خردمندانه خویش بنده رادر این تحقیق راهنمایی فرمودند و نیز از محضر استاد محترم مشاور جناب حجة الاسلام و المسلمین آقای احسانی‌فر با مشاوره دلسوزانه و حکیمانه خویش در این تحقیق مرا یاری کرده‌اند تشکر و قدردانی ویژه دارم.

و از خداوند متعال می‌خواهم برای این عزیزان توفیق بیشتر در خدمت دین اسلام و عمر پربرکت و فضیلت عطا بفرماید

آمین یا رب العالمین

محمد علی ناصری

چکیده تحقیق:

تحقیق حاضر که بعنوان «نفوذ اسرائیلیات» انجام شده است دارای یک مقدمه و پنج فصل می‌باشد. در مقدمه به تبیین موضوع، پیشینه تحقیق، ضرورت تحقیق، روش تحقیق، و سئوالهای اصلی و فرعی تحقیق را مورد بحث قرار داده‌ایم.

در فصل اول مفهوم لغوی و اصطلاحی و بیان واژه‌های معانی اسرائیل و اسرائیلیات و جمع بندی معنای اسرائیل و معنی اصطلاحی اسرائیلیات پرداخته شده است و نیز اقسام اسرائیلیات و ضرورت جایگاه بحث اسرائیلیات و بحث پیشینه تاریخی شیوع اسرائیلیات در ضمن تبیین عوامل چهارگانه آن مطرح شده است و زیر ذیل این انجام گرفته است:

۱- حضور اهل کتاب در جزیره العرب قبل از اسلام

۲- ضعف بودن فرهنگ عرب

۳- کینه یهود نسبت به اسلام

۴- حکومت اموی و نقش آن در اشاعه‌ی اسرائیلیات، سخن به میان آمده است

در فصل دوم به بحث و بررسی عوامل و زمینه‌های پیدایش ورود اسرائیلیات پرداخته شده است اما ابتداء سه عامل مهم بیان شده است در ضمن زمینه‌ها و منشأ ورود اسرائیلیات در تفاسیر و در آخر پیامدهای نفوذ اسرائیلیات در تفاسیر مطرح شده است.

در فصل سوم درباره گستره اسرائیلیات سخن به میان آمده است و از دیدگاه تفاسیر بحث و بررسی شده است در ضمن آن راویان سرشناس اسرائیلی و بررسی میزان ورود اسرائیلیات انجام پذیرفته است.

در فصل چهارم بحث و بررسی در ارتباط به با برخورد با اسرائیلیات در زیر مجموعه‌های ذیل انجام گرفته است:

۱- برخورد پیامبر اکرم حضرت محمد صلی الله علیه و آله با اسرائیلیات

الف- موضع گیری پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در برابر دلباختگان فرهنگ اهل کتاب

ب- اقدام عملی پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ برای از بین بردن آثار خرافاتی اهل کتاب

ج- سفارش خصوصی پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به تمسک و مودت با اهلیت اطهار عَلَيْهِمُ السَّلَام

د- پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ برای سدّ چنین بابی مسلمانان را دعوت به عرضه روایات بر قرآن کرد.

۲- برخورد ائمه اهلیت عَلَيْهِمُ السَّلَام و اصحاب با اسرائیلیات در ذیل مجموعه های انجام گرفته است :

۱- واکنش امام علی عَلَيْهِ السَّلَام امام رضا عَلَيْهِ السَّلَام و امام حسن العسکری عَلَيْهِ السَّلَام

۲- واکنش عبد الله بن عباس و عبد الله بن مسعود و اباذر غفاری و حذیفه یمانی

۳- موضع گیری علماء فریقین در برابر اسرائیلیات ، علامه طباطبایی و فخررازی و علماء دیگر اهل

سنت بیان شده است.

در فصل پنجم نمونه ها و شیوه نقد روایات اسرائیلی و بررسی نمونه های روایات اسرائیلی و زیر

مجموعه هایی را به عنوان مثال بیان می‌کنم که عبارتند از :

۱. مقاتل بن سلیمان

۲. عبد الله ابن عمرو بن عاص

۳. تمیم داری

۴. کعب الاحبار

۵. ابن جریج

و در آخر خلاصه و جمع بندی مطالب مهم پایان نامه و فهرست منابع و نتیجه تحقیق و

منابع و مآخذ انجام داده‌ایم.

فصل اول : کلیات و مفاهیم

۳	اهداء .....
۴	تقدیر و تشکر: .....
۵	چکیده تحقیق: .....
۲	مقدمه .....
۲	بیان سنوالم های اصلی و فرعی .....
۲	سنوالم اصلی .....
۲	سنوالمات و فرعی .....
۲	ضرورت تحقیق .....
۳	فرضیه های تحقیق .....
۳	هدف تحقیق .....
۳	پیشینه تحقیق .....
۵	موانع و مشکلات تحقیق .....
۵	۱- حساسیت موضوع و لزوم وقت کافی و بررسی دقیق و رد و قبول روایات .....
۵	۲- جدید بودن موضوع از منظر پژوهشگران شیعه .....
۵	۳- عدم تسلط بر موضوع مورد بحث .....
۷	مفهوم لغوی اسرائیلیات .....
۹	مفهوم اصطلاحی اسرائیلیات .....
۱۲	اقسام اسرائیلیات .....
۱۳	قسم اول: تقسیم اسرائیلیات باعتبار موضوع .....
۱۳	قسم دوم: اسرائیلیات باعتبار صحت و عدم صحت .....
۱۴	ضرورت جانگاہ بحث اسرائیلیات .....
۱۷	تحلیل تاریخی شیوع اسرائیلیات (بررسی عوامل تاریخی) .....
۱۷	عامل اول: حضور اهل کتاب در جزیره العرب قبل از اسلام .....

۱۸.....	الف- یهود در جزیره العرب
۲۰.....	ب- تأثیر یهود بر اعراب
۲۱.....	عوامل مهم عدم استقبال عمومی اعراب نسبت به آنها
۲۱.....	۱- تفوق روحیه منفعت طلبی و سودجویی بر آنان
۲۲.....	۲- تعصبات قومی و مذهبی
۲۲.....	۳- ضعف فکری یهودیان
۲۲.....	ج- مسیحیت در جزیره العرب
۲۳.....	د- تأثیر مسیحیت بر اعراب
۲۵.....	عامل دوم: ضعف بودن فرهنگ عرب
۲۸.....	بغض و حسد یهود نسبت به اسلام
۲۸.....	دلایل بغض و حسد یهود نسبت به اسلام
۲۹.....	الف- تحت شعاع قرار گرفتن دین یهود با پیدایش اسلام
۲۹.....	ب- انگیزه های مادی و منابع دنیوی
۳۰.....	ج- افشاگری قرآن نسبت به عقاید انحرافی و کردار زشت یهود
۳۱.....	عامل سوم: حکومت اموی و نقش آن در اشاعه اسرائیلیات
۳۵.....	جمع بندی فصل اول

فصل دوم: بررسی عوامل و زمینه های ورود و پیدایش اسرائیلیات و پیامدهای آن در

تفاسیر

۳۷.....	منشأ ورود اسرائیلیات در تفاسیر
۳۷.....	عامل اول: اسلام آوردن گروهی از اهل کتاب و ورود آنها در تفسیر
۳۸.....	عامل دوم: امی بودن ملت عرب و نیاز به یافتن پاسخ سئوالات خویش
۳۸.....	عامل سوم: سهل انگیزی مفسران در پذیرش اسرائیلیات
۳۹.....	زمینه ها و ریشه های پیدایش اسرائیلیات
۴۰.....	۱- ارتباط مسلمانان با اهل کتاب
۴۲.....	۲- اهمیت و عظمت علمی اهل کتاب نسبت به اعراب
۴۴.....	۳- وجوه اشتراک متون دینی یهود با قرآن کریم
۴۵.....	۴- اسطوره گرایی و حس کنجکاوی مسلمانان
۴۶.....	۵- حذف کردن اسناد روایات و حسن ظن نسبت به یهود

- ۴۸- کینه توزی و سوء نیت یهود.....
- ۴۹- ۷- میدان دادن دستگاه خلفاء به داستان سرایان.....
- ۵۱- اسباب منع تدوین احادیث.....
- ۵۱- ۱- منع از نگارش احادیث پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.....
- ۵۳- انگیزه خلفاء به منع نگارش احادیث.....
- ۵۳- الف: منع تدین از زمان خلیفه اول.....
- ۵۴- ب: منع نگارش و نشر حدیث توسط عمر.....
- ۵۶- ج: محدود کردن سیاست و ممنوعیت نگارش حدیث در عهد عثمان و معاویه.....
- ۵۷- ۲- مجمل ماندن قصه‌های قرآن و شرح تفصیل کتابهای پیشین.....
- ۵۹- ۳- تساهل و سهل انگاری بعضی مفسران و محدثان در قبولی هر نوع روایات.....
- ۶۰- پیامدهای نفوذ اسرائیلیات در تفاسیر.....
- ۶۰- الف- باز داشتن از میدان اندیشه‌ها.....
- ۶۰- ب- اعتماد کردن پاره‌ای از محققان به این گونه مجعولات در آثار خود.....
- ۶۱- ج- فریفته شدن عامه مردم به روایات اسرائیلی خرافی.....
- ۶۱- د- باز داشتن اذهان از توجه به عبرتها و پیامهای و قرآن کریم.....
- ۶۲- ه- ایجاد موانع بر سر راه فهم صحیح آیات قرآن.....
- ۶۲- و- باز دارندگی فرهنگ و تمدن اسلامی از رشد و عالی.....
- ۶۲- ز- ورود اندیشه‌های وارداتی در حوزه‌های مختلف فرهنگ اسلامی.....
- ۶۴- ح- دور نگاه داشتن مردم از اهلیت الْإِسْلَامِ.....
- ۶۶- جمع بندی مطالب فصل دوم.....

فصل سوم: گستره اسرائیلیات در تفاسیر

- ۶۹- گستره اسرائیلیات.....
- ۷۶- مهمترین شخصیت‌های گسترش دهنده اسرائیلیات.....
- ۷۸- ۱- عبد الله بن سلام.....
- ۸۰- ۲- کعب الاحبار.....
- ۸۴- کعب در زمان حکومت عمر.....
- ۸۹- ۳- وهب ابن منبه.....
- ۹۱- وهب از نگاه رجالین محققین.....

۹۳.....	۴- ابوهریره .....
۹۳.....	وجه تسمیه او به ابوهریره .....
۹۶.....	موضع گیری امام علی <small>علیه السلام</small> از ابوهریره .....
۹۶.....	اسرائیلیات ابوهریره .....
۹۷.....	ابوهریره بازگو کننده افکار کعب .....
۹۸.....	۵- تمیم داری .....
۱۰۱.....	بررسی میزان ورود اسرائیلیات .....
۱۰۷.....	جمع بندی فصل سوم .....

فصل چهارم: برخورد با اسرائیلیات

۱۰۹.....	۱- برخورد پیامبر اکرم <small>صلی الله علیه و آله</small> با اسرائیلیات .....
۱۰۹.....	۱- برخورد پیامبر اکرم <small>صلی الله علیه و آله</small> با اسرائیلیات .....
۱۱۳.....	۱-۱- پیامبر اقدام علمی برای از بین بردن آثار خرافاتی اهل کتاب .....
۱۱۳.....	۱-۲- پیامبر برای سد چنین بابی مسلمانان را دعوت به عرضه روایات بر قرآن کرد .....
۱۱۳.....	۱-۳- سفارش خصوصی به مسلمانان به تمسک و مودت کردن با اهلیت <small>علیه السلام</small> .....
۱۱۴.....	۲- برخورد ائمه اطهار <small>علیهم السلام</small> با اسرائیلیات .....
۱۱۵.....	۲-۱- واکنش و برخورد اهلیت <small>علیه السلام</small> در برابر روایات اسرائیلی .....
۱۱۶.....	الف- واکنش امام علی <small>علیه السلام</small> .....
۱۱۷.....	ب- واکنش امام رضا <small>علیه السلام</small> .....
۱۱۷.....	ج- واکنش امام حسن العسکری <small>علیه السلام</small> به قصه هاورت و ماروت .....
۱۲۱.....	۳- واکنش یاران پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small> و اهلیت <small>علیه السلام</small> او در قبال اسرائیلیات .....
۱۲۱.....	۳-۱- عبد الله بن عباس .....
۱۲۳.....	۳-۲- عبد الله ابن مسعود .....
۱۲۳.....	۳-۳- صحابه بزرگ ابوذر غفاری .....
۱۲۴.....	۳-۴- حذیفه بن یمان .....
۱۲۴.....	۴- موضع گیری علماء فریقین در برابر خرافات و قصاصین .....

- ۱-۴-۱- موضع گیری علامه طباطبائی علیه السلام در برابر قصاصان و خرافات ۱۲۵
- ۱-۴-۲- موضع گیری عالمان اهل سنت نسبت به داستان هاروت و ماروت ۱۲۸
- ۱-۴-۳- موضع گیری علامه طباطبائی علیه السلام بر داستان ازدواج پیامبر صلی الله علیه و آله با زینب بنت جحش ۱۲۹
- ۱-۴-۴- موضع گیری علماء اهل سنت و شیعه از افسانه غرانیق و آیات شیطانی ۱۳۰
- جمع بندی از فصل چهارم ۱۳۴

فصل پنجم: نمونه‌ها و شیوه نقد روایات اسرائیلی

- نمونه روایات از تفسیر طبری و مجمع البیان طبرسی ۱۳۷
- الف- رعد و برق ۱۳۷
- ب- نمونه اسرائیلیاتی در تفسیر طبری در باب آفرینش حوا ۱۳۹
- ج- نقد بر روایات اسرائیلی ۱۴۱
- نمونه‌ها ۱۴۴
- ۱-۲-۱- افسانه‌ی انگشتی حضرت سلیمان علیه السلام در تفسیر جامع البیان و نقد بر این افسانه تفسیر مجمع البیان طبرسی علیه السلام ۱۴۴
- نقد مفسرین بر این افسانه ۱۴۶
- ۱-۲-۲- افسانه‌ی عشق داوود به زن اوریا ۱۴۷
- نقد بر این افسانه از بزرگان شیعه و اهل سنت ۱۵۰
- الف- برخورد ائمه معصومین علیهم السلام و مفسران شیعه ۱۵۱
- ب- برخورد امام صادق علیه السلام ۱۵۱
- ج- برخورد امام رضا علیه السلام به این داستان ۱۵۲
- ۱-۲-۳- هدیه‌ی ملکه‌ی سبا برای سلیمان علیه السلام ۱۵۲
- ۱-۲-۴- معرفی زن به عنوان عنصر گناه ۱۵۵
- موضع گیری مرحوم علامه مرتضی مطهری ۱۵۶
- ۱-۲-۱- معیارهای صحت و عدم صحت روایات اسرائیلی ۱۵۷
- ۱-۲-۳- معیارهای صحت و عدم صحت شیوه‌ی ارزیابی روایت ۱۵۸
- لزوم عرضی روایات بر قرآن ۱۶۱
- ۱-۵-۱- عرضه روایات بر خلاف اخبار عامه ۱۶۳
- ۲- بررسی نمونه‌های روایات اسرائیلی ۱۶۴

- ۱۶۴ ..... ۲-۱- نمونه روایات اسرائیلی از مقاتل بن سلیمان
- ۱۶۶ ..... ۲-۲- عبد الله بن عمرو بن عاص و روایات اسرائیلی
- ۱۶۸ ..... ۲-۲-۱- عبد الله و فرهنگ اسرائیلی
- ۱۶۹ ..... ۲-۲-۲- ارتباط عبد الله بن عمرو با کعب الاحبار
- ۱۷۰ ..... ۳- بررسی نمونه روایات اسرائیلی تمیم داری
- ۱۷۲ ..... بررسی نمونه اسرائیلی معروف به حدیث «جسانه»
- ۱۷۴ ..... ۴- نمونه روایات اسرائیلی از کعب الاحبار
- ۱۷۶ ..... ۵- نمونه روایات اسرائیلی ابن جریح
- ۱۷۶ ..... جمع بندی از مطالب فصل پنجم
- ۱۷۹ ..... جمع بندی و نتیجه گیری کلی
- ۱۸۴ ..... فهرست منابع و مأخذ

فصل اول : کلیات و مفاهیم

۱- مفهوم لغوی و اصطلاحی اسرائیلیات

۲- پیشینه‌ی تاریخی بحث اسرائیلیات

۳- ضرورت و جایگاه بحث اسرائیلیات

۴- اقسام اسرائیلیات

مقدمه

زمانی که خورشید اسلام در مکه‌ی معظمه طلوع کرد همه‌ی ستارگان آسمان را تحت شعاع خود قرار داد و فتنه‌ی یهودیان و مسیحیان با آمدن اسلام، دین و سیادت‌های خود را تحت شعاع دیدند حسادت و کینه نسبت به اسلام در دل‌های آنها شروع شد و برای سرکوب اسلام نقشه‌های مختلف را بکار گرفتند اما با شکست روبرو شدند لذا آنها به حيله و نیرنگ جدیدی دست زدند و آن این بود که ظاهراً اسلام را قبول کنند و با لباس اسلام به اسلام ضربه‌ای بزنند اما با لباس اسلام هم نتوانستند به قرآن کریم که سند اصلی اسلام است آسیب برسانند لذا آنها رو کردند به سوی روایات نبوی و در این راه توانستند که انواع و اقسام داستانهای کهن و تحریف شده‌ی تورات و انجیل را در بین جوامع اسلامی رواج دهند و بعضی ساده‌لوحان مسلمان همان داستانها را در بین منابع تفسیر وارد و به عنوان روایات نبوی و ... در تفسیری قرآن و منابع دیگر بیان کردند، لذا در این تحقیق راه‌هایی را که اسرائیلیات از آن راه‌ها وارد شده را بحث می‌کنیم.

بیان سؤال‌های اصلی و فرعی

سؤال اصلی

نفوذ و زمینه‌ها و ریشه‌ی اصلی ورود اسرائیلیات در تفاسیر چیست؟

سؤالات فرعی

۱- زمینه‌ها و زیان‌های نفوذ اسرائیلیات چیست؟

۲- گستره اسرائیلیات چه کسانی هستند؟

۳- میزان اسرائیلیات در تفاسیر چه قدر است؟

ضرورت تحقیق

راه‌های زیان اسرائیلیات زیان‌های ناپذیری به فرهنگ ما

شبهاتی را متوجه قرآن و سنت ساخته است بدون تردید قرآن کریم تنها سند اصیل و دست‌نخورده‌ی

آیین اسلام است و بیگانگان خود را از طریق جعل حدیث و تحریف و دروغ‌سازی در احادیث نبوی صلی الله علیه و آله

و ائمه اطهار علیهم‌السلام به ویژه روایات و تفسیر به هدف شوم خویش دست دادند اما جای تأسف است که

شبهاتی را متوجه قرآن و سنت ساخته است بدون تردید قرآن کریم تنها سند اصیل و دست نخورده‌ی آیین اسلام است و بیگانگان خود را از طریق جعل حدیث و تحریف و دروغ سازی در احادیث نبوی صلی الله علیه و آله و ائمه اطهار علیهم السلام به ویژه روایات و تفسیر به هدف شوم خویش دست دادند اما جای تأسف است که حدیث تلخ و ناگواری جعل حدیث و حدیث سازی در تاریخ اسلام به وقوع پیوسته و همراه مشکلات فراوانی به فرهنگ و جوامع اسلامی به بار آورده است باید باور داشته باشد که هرچه از زمان معصومین علیهم السلام بیشتر فاصله بگیرد خطرات و آفتها بیش از پیش ما را تهدید می‌کند.

فرضیه‌های تحقیق

- ۱- اسرائیلیات به میزان قابل توجهی در برخی تفاسیر از جمله تفسیر طبری وارد شده است.
- ۲- امین الاسلام علامه طبرسی رحمته الله به عکس طبری برخورد علمی و نقدی با اسرائیلیات از خود نشان داده است.
- ۳- برای تشخیص اسرائیلیات راههای علمی مختلفی قابل پیشنهاد است.

هدف تحقیق

- نشان دادن عوامل و زمینه های و پیدایش اسرائیلیات
- ۱- در تفاسیر خصوصا در در تفسیر مجمع البیان و جامع البیان طبری.
  - ۲- تبیین موضعگیری امین الاسلام طبرسی به خوی به اسرائیلیات
  - ۳- ارائه راهکار های تمیز روایات اسرائیلیات به قرآن و سنت

پیشینه تحقیق

موضوع اسرائیلیات از قدیم الایام مورد توجه خاص محققان و علماء بوده و اولین کسی که در این زمینه تحقیق انجام داده ابن خلدون (۷۳۲ یا ۸۰۸ هجری) است البته قبل از او ابن تیمیه (۶۶۱ یا ۷۲۸) در کتاب المقدمة فی اصول التفسیر فصلی را به این موضوع اختصاص داده است ابن خلدون معتقد است که اولین کسی که اسرائیلیات را مورد نقد و بررسی قرار داده عبد الله اسحاق بن عطیا در سال ۵۴۵ یا ۶۶۱ هجری بوده است.

محققین کتاب های مستقل در موضوع اسرائیلیات نگاشته اند که عبارت اند: ۱- الاسرائیلیات و

الموضوعات فی کتب تفسیر، محمد بن محمد ابو شهبه. ۲- الابدایات الاولى للاسرائیلیات، حسن یوسف اظیر. ۳- الاسرائیلیات فی التراث الاسلامی، مصطفی حسین. ۴- الاسرائیلیات اثرها فی کتب تفسیر، رمز نعا. ۵- السادة العربیة و الشیعة و الاسرائیلیات فی عهد بنی امیة، فائن فلوتان. ۶- الاسرائیلیات فی التفسیر و الحدیث، محمد حسین ذهبی. ۷- اسرائیلیات و تأثیر آن در داستان های انبیاء، محمد قاسمی. ۸- پژوهشی در باب اسرائیلیات، دکتر محمد تقی دیاری. ۹- اسرائیلیات تفسیر معاییر و نماذج عبد الله الحاج. ۱۰- اسرائیلیات فی تفسیر قرآن، پایان نامه کارشناسی ارشد، سهیلا پیروز فر ۱۱- الاسرائیلیات فی تفسیر القرآن، عبد العزیز، اعجاز علی کشمیری، پایان نامه در باره پیامدهای ابعاد روایات اسرائیلی.

در بعضی کتاب‌ها که در ضمن بحث تحقیق و مقاله‌ها بحث شده است عبارت از:

التفسیر و المفسرون، محمد حسین ذهبی

التفسیر و المفسرون، محمد هادی المعرف

اضواء علی الستة المحمدیه، محمد ابوریه

۲- فجر الاسلام، احمد امین

۳- روش تفسیری، میر محمد رضا مؤدب

مبانی روش تفسیری، محمد کاظم شاکری

آسیب شناسی تفسیری، علی اکبر رستمی

درس نامه وضع حدیث، دکتر رفیعی.

اما در این تحقیقات در باره‌ی پیامدهای اسرائیلیات و میزان راهیاب ورود اسرائیلیات خیلی کم سخن گفته شده است بعضی محققین اصلاً به آن متذکر هم نشده‌اند بعضی در ضمن بحث یک چند در باره آن بحث کرده اند اما درباره آن جداگانه یک فصل یا یک باب را اختصاص نداده اند. لذا بنده درباره‌ی پیامدهای روایات اسرائیلی و میزان ورود اسرائیلیات به تحقیق پرداخته و آن را بیان کرده‌ام.

موانع و مشکلات تحقیق

این امر مسلم است که هر فعالیت علمی و تحقیقی با وجود علاقه و شوق محقق به موضوع و داشتن آمادگی لازم و جدیت و پشتکار و نیز فراهم بودن امکانات لازم برای آغاز و استمرار کار تحقیق، در صحنه عمل و اجراء با مشکلات و موانع روبرو می‌شود که به چند مورد آن اشاره می‌شود

۱- حساسیت موضوع و لزوم وقت کافی و بررسی دقیق ورد و قبول روایات

ممکن است اخبار یا روایاتی از جانب اهل بیت اطهار علیهم‌السلام در مورد مسئله‌ای وارد شده باشد. از طرفی، تعبد و انقیاد در برابر کلام معصومین علیهم‌السلام اقتضاء می‌کند آن را بپذیریم و از طرف دیگر، دقت احتیاط در موضوع موجب می‌شود که آن را بر کتاب الهی و دلیل قطعی عقلی عرضه کنیم؛ زیرا مرجع سخنان معصومین علیهم‌السلام آن طور که خود آنان فرموده اند کتاب الهی است؛ در صورت موافقت با کتاب، مکلف به قبول آن هستیم و چه بسا با ید آن را مردود شمرده یا حکم به توقف و سکوت نمود. و برای تبیین حقیقت مسئله‌ای آن را به به اهل بیت علیهم‌السلام ارجاع دهیم چون اهل بیت علیهم‌السلام مصداق اکمل است خانه نبوت و معدن وحی است و مصداق ادری ما فی البیت آنها هستند.

۲- جدید بودن موضوع از منظر پژوهشگران شیعه

اگرچه بحث و مقالات پراکنده در کتاب‌ها و مجلات در این زمینه پیدا می‌شود، اما کتاب در این باب از سوی دانشمندان و بزرگان شیعه نگاشته نشده است و پژوهشگر علاوه بر استفاده بهینه از کتاب‌ها و متون خارجی، به آمادگی لازم و تخصص لازم و کافی برای پژوهشگر نیازمند است.

۳- عدم تسلط بر موضوع مورد بحث

این امر بیش تر به نقیصه‌ای فراگیری و همگانی خصوصاً برای شخص خودم است در اغلب اوقات کارهای تحقیقی فردی وجود دارد. زیرا اگر کار به صورت گروهی و سازمان یافته و با امکانات و ابزار پیشرفته امروزی صورت بگیرد مسلماً کارآمدی و بازدهی علمی آن با موفقیت بیشتری قرین خواهد بود.

بخاطر نیافتن تسلط کامل بر موضوع و پیچیده بودن موضوع به مشکل روبرو هستیم.

مفهوم لغوی اسرائیلیات

واژه اسرائیلیات: جمع «اسرائیلیه»^۱ منسوب به «اسرائیل» است. اسرائیل: از القاب حضرت یعقوب علیه السلام ابن اسحاق ابن ابراهیم علیه السلام وی نوزده قرن پیش از حضرت مسیح علیه السلام متولد شده است ایشان جد اعلای یهود و پدر اسباط «فرزندان یا اقوام»^۲ دوازده گانه‌ای بود که حضرت یوسف علیه السلام از جمله آنها به شمار می‌رفت، به همین علت فرزندان یعقوب علیه السلام را «بنی اسرائیل» می‌نامند^۳ در قرآن کریم تنها دو بار آن هم در آیه ۹۲ سوره آل عمران از یعقوب بعنوان «بنی اسرائیل» یاد شده است، آنجا که فرمود:

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلالًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَي نَفْسِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنزَلَ التَّوْرَةُ؛

«کلیه خوراکی‌ها برای بنی اسرائیل حلال بود، غیر از آنچه که اسرائیل قبل از اینکه تورات نازل شود بر خویشان حرام کرد».

گاهی واژه اسرائیلیات صرفاً به معنای گزارش‌ها و وقایع تاریخی قوم یهود و بنی اسرائیل به کار می‌رود. چنانکه رویداد های تاریخی و سرگذشت قوم یهود توسط آقای دکتر فقیه جهت بررسی این نوع کتاب اسرائیلیات قرآن تالیف شده است.^۴

معنی اسرائیل

۱- برای کلمه اسرائیل معنای متعددی ذکر شده است، برخی گفته‌اند آن واژه عبری است به معنی آنست که بر خدای مظفر گشت، لقب یعقوب ابن اسحاق است که در هنگام مصارعه با فرشته خدا در قنیل بدان ملقب گردید.^۵

اسرا به معنای پیروزی و چیره شدن است، ئیل به معنای تمام که لقب است سر منشأ این وجه

^۱ - ذهبی، محمد حسین. اسرائیلیات فی التفسیر و الحدیث، چاپ دوم ۱۴۰۵ ق، دار الایمان، بیروت، ج ۱ ص ۱

^۲ - خزائلی، محمد، اعلام القرآن، تهران، مؤسسه انتشارات امیر کبیر، ۱۳۵۵، چاپ سوم، ص ۱۲۲

^۳ - فرید وجدی، دایرةالمعارف باستانی، بطرس، بیروت، دارد المعرفه، بی تا، ج ۱ ص ۲۸

^۴ آل عمران / ۳۲

^۵ - اسرائیلیات القرآن، دکتر محمد جواد مغنیه

^۶ - قاموس کتاب مقدس، ص ۵۳